

Актуальні питання правомірності застосування необхідної оборони за чинним кримінальним кодексом

Ірина Копачовець

здобувач вищої освіти рівня «Бакалавр»,

ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК», м. Київ, Україна

Інна Доляновська

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри державно-правових дисциплін,

ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК», м. Київ, Україна,

ORCID: 0000-0003-2446-6131

З самого народження людина набуває свої природні права, вони є невід'ємною частиною нашого існування. В статті 25 Конституції України сказано, що кожен має право захищати своє життя і здоров'я, а також життя і здоров'я інших людей від протиправних посягань. Саме тому, інститут необхідної оборони є важливим в юридичній сфері. Кожен має право вживати заходи оборони від суспільно небезпечного посягання, адже право на необхідну оборону є абсолютним [1, ст. 27].

Якщо звернутися до Кримінального кодексу України, а саме до ч.1 ст. 36, то стає зрозуміло, що необхідною обороною визнаються дії, вчинені з метою захисту охоронюваних законом прав та інтересів особи, яка захищається, або іншої особи, а також суспільних інтересів та інтересів держави від суспільно небезпечного посягання шляхом заподіяння тому, хто посягає, шкоди, необхідної та достатньої в даній обстановці для негайного відвернення чи припинення порушення, якщо при цьому не було допущено перевищення меж необхідної оборони. Все це підтверджує, що необхідна оборона являється правомірним захистом інтересів особи, суспільства або держави від суспільно небезпечного діяння, спричинений для негайного припинення чи відвернення цього порушення, шляхом заподіяння шкоди, яка посягає [2, ст.36].

Упущення першої умови, суспільної безпеки, в прямому сенсі означає недосконалість стану необхідної оборони. Одним із складних питань інституту необхідної оборони є саме поняття суспільної небезпечності й трактування цього поняття. Для юридичної практики є важлива відповідь на це запитання, а саме воно б допомогло роз'яснити і спростувати проблеми про можливість застосування необхідної оборони проти дій малолітніх та неосудних осіб. Це призводить до неоднозначного підходу в судовій практиці щодо його вирішення [3].

Щодо другої умови правомірності, то тут все набагато простіше, посягання має бути наявним, іншими словами воно має відбуватися в межах певного проміжку часу. Правопорушення починається одночасно з реальною загрозою й завершується в той же час, коли загрозу було усунуто захистом або ж особа, яка вчиняла посягання сама припинила свої дії. Більшість замахів вважають наявним у двох випадках: по-перше, коли воно вже почалося, по-друге, існує

безпосередня загроза, реалізація якої настільки очевидна, що неприйняття заходів захисту ставить під загрозу права й інтереси, що охороняються законом.

Ще однією важливою умовою правомірності необхідної оборони є реальність. Вона опирається на таких ствердженнях, що якщо посягання є суспільно небезпечним і наявним, то воно тим самим є реальним. Дійсно, якщо суспільно небезпечне посягання є наявним, то воно не може не існувати в реальності. Проте ознаки наявності недостатньо для розмежування необхідної та уявної оборони. Коли замаху насправді немає, а особа, яка захищається, помилково вважає, що воно відбувається, має місце уявна оборона. Не всі вчені погоджуються з необхідністю виділення цієї ознаки [4].

Важливе значення при необхідній обороні потенційне спричинення особою тільки шкоди, яка є необхідною в певній ситуації для миттєвого зупинення чи відсторонення посягання. Роблячи з цього висновки, можна сказати, чим більша є небезпечна ситуація, то рівень допустимої шкоди також зростає.

Та якщо вже сталося, що межу необхідної оборони було перевищено, тобто сталося умисне вбивство чи умисне заподіяння тяжких тілесних ушкоджень, то відповідальність буде наставати за статтями 118 та 124 Кримінального кодексу України [5, с. 204-206].

Існують ситуації передбачені закон України, коли перевищення меж необхідної оборони не відбувається, до таких випадків відносять ситуації: коли відбувається протиправне вторгнення в приміщення чи житло особи; якщо напад здійснювався групою осіб і якщо нападник був озброєний [2].

Складне явище інституту необхідної оборони є правомірність застосування зброї під час суспільно небезпечного діяння. Відповідно до закону це відбувається лише у ситуаціях, коли напад був здійснений озброєною особою чи групою осіб. Та, навіть, за таких обставин право на необхідну оборону не надає рішучості і вірності використання різних засобів для самозахисту. Після цих дій потерпілий легко може опинитися на місці підозрюваного, зокрема, коли немає свідків [5, с. 204-206].

Список використаних джерел

1. Конституція України [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України (ВВР).-1996.-№ 30.-с. 141.-URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення 27.11.2021)
2. Кримінальний кодекс України від 04.10.2021 р. № 2147а-VIII // Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення 27.11.2021)
3. Пленуму Верховного Суду від 26 квітня 2002 р. № 1 «Про судову практику в справах про необхідну оборону». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0001700-02#Text> (дата звернення 27.11.2021)
4. Кісілюк Е. М., Д. М. Мошенець Умови правомірності необхідної оборони, які характеризують посягання. Актуальні проблеми держави і права: збірник наукових праць, випуск 73. Одеса, 2014 р. URL: <file:///C:/Users/zxz/Desktop/универ/теза/умовою%20правомірності%20необхідної%20оборони.pdf> (дата звернення 27.11.2021)
5. Столяр Т. В. Історичний аналіз законодавчого забезпечення поняття «необхідної

оборони» / Т. В.Столяр // Основні напрями та проблеми протидії наркоманії : електрон. зб. матеріалів круглого столу (м. Івано-Франківськ, 4 лют. 2016 р.). Київ-Івано-Франківськ : Нац. акад. внутр. справ, 2016. С. 204-206